

Карактеристике даровитих ученика и стратегије наставе са њима

Ана Алтарас Димитријевић

Прилог 7.1: Карактеристике даровите деце:

А. По чему се даровита деца разликују од недаровите и Б. По чему се даровита деца разликују међу собом?

А По чему се даровита деца разликују од недаровите?			Б По чему се даровита деца разликују међу собом?		
Категорија	Карактеристике	Неки конкретни примери	Статус карактеристика	Димензије различитости	Неки конкретни примери
Изузетна способност за овладавање неким доменом	<ul style="list-style-type: none"> брзина и развојна напредност у овладавању знањима и вештинама домена самосталност у овладавању знањима и вештинама домена 	<ul style="list-style-type: none"> научио да чита око 4. године, без експлицитног подучавања сам открива начине да прикаже дубину (перспективу), принципе анимације цртежа и развија идиосинкратичну технику цртања лепком 	<ul style="list-style-type: none"> срж/суштина даровитости <p>⇒ по дефиницији су присутне код све даровите деце</p> <p>АЛИ</p> <ul style="list-style-type: none"> испољавају се у различитим доменима и кроз различите врсте изузетних постигнућа 	<ul style="list-style-type: none"> домен даровитости ниво даровитости креативни потенцијал и склоност креативности узраст степен актуализације способности 	<ul style="list-style-type: none"> једно дете је изузетно по томе што са 4 године чита, друго по томе што на том узрасту свира и импровизује вербална даровитост се на узрасту од 4-5 година манифестује као способност читања, а касније на друге начине дете може да има висок ИQ, али релативно ниско постигнуће у школи

А По чему се даровита деца разликују од недаровите?			Б По чему се даровита деца разликују међу собом?		
Категорија	Карактеристике	Неки конкретни примери	Статус карактеристика	Димензије различитости	Неки конкретни примери
Специфичан однос према датом домену (односи се на мотивационе квалитете и стил учења)	<ul style="list-style-type: none"> • отвореност и пријемчивост за домен: спремно, истанчано и интензивно реагује на стимулусе из датог домена • интринзичка „жудња да се овлада доменом“: трага за стимулацијом одговарајућег квалитета и интензитета, поставља себи изазове, високе стандарде и очекивања, испољава велики радни жар и енергију • интензивна, страствена („опсесивна“) интересовања: посвећено проучава одређене теме по сопственом избору • самосвојан стил учења: има јасно изражене преференције у погледу начина стицања знања (укљ. физичке услове) 	<ul style="list-style-type: none"> • потпуно је усхићен и топи се од милине када чује музику • по доласку из школе, пре но што уради било шта друго, трчи да са оцем одигра партију шаха • причитавши све дечје књиге о Старој Грчкој, почиње да чита озбиљније историјске изворе • ради дуго, без паузе, углавном на поду, не реагује на сугестију да појача осветљење и да се премести на „удобније“ место, односно да прекине рад и настави касније • неће да компромитује квалитет рада због задатог рока и ради као да рок не постоји, док сам није задовољан резултатом 	<ul style="list-style-type: none"> • изданци и пратиоци изузетне способности ⇒ изворно су, по искуству, присутне код све даровите деце АЛИ • под дејством средине, тј. специфичног искуства (у породици, у школи...) могу да се трансформишу квантитативно и квалитативно, ка позитивним, или ка негативним исходима 	<ul style="list-style-type: none"> • степен очуваности и култивисаности унутрашње мотивације • профил интересовања • аутентичност и актуализација селфа ... 	<ul style="list-style-type: none"> • без адекватног усмеравања, дете може да развије паралишући перфекционизам, или управо супротно, идеју да све може да прође • нека даровита деца имају врло ригидна, друга, пак, врло дивергентна интересовања • у зависности од начина васпитања и укупних околности, дете може да инсистира на својој различитости (једна крајност), да гради „лажни селф“ којим негира различитост (друга крајност), или да изгради аутентичан селф и позитиван селф-концепт
Специфична слика о себи и социјална позиција („даровити селф“)	<ul style="list-style-type: none"> • доживљај другачијости: зна и осећа да се разликује од већине људи, свестан је своје изузетности • реална различитост: јесте другачији и стога теже налази особе које су му сличне и са којима би делио своја интересовања и страсти 	<ul style="list-style-type: none"> • налази да су уобичајене игре са лоптом досадне и покушава да приволи осталу децу да организују „олимпијске игре“; успева, али временом налази да остала деца произвољно мењају или недоследно примењују правила, што му квари уживање у игри 			
Специфичан профил личности и социјалног функционисања	<ul style="list-style-type: none"> • емоционална и морална осетљивост • независност: наступа асертивно, неконформистички и доминантно; истовремено, боље толерише и чешће захтева самоћу од већине људи 	<ul style="list-style-type: none"> • пати због људске себичности и неразумности и данима дума над светским политичким и еколошким проблема • дискутује са наставником и по потреби га исправља, не узима његов ауторитет здраво за готово 	<ul style="list-style-type: none"> • корелати изузетне способности ⇒ више/чешће су присутне код даровите него код недаровите деце АЛИ 	<ul style="list-style-type: none"> • другачији (атипичан) профил личности • другачије (атипичне) породичне прилике 	<ul style="list-style-type: none"> • дете може бити повучено и стидљиво и/или више усмерено на социјалне односе и социјалну подршку • дете може потицати из нестимулативне и/или проблематичне средине

А По чему се даровита деца разликују од недаровите?			Б По чему се даровита деца разликују међу собом?		
Категорија	Карактеристике	Неки конкретни примери	Статус карактеристика	Димензије различитости	Неки конкретни примери
<i>Друге специфичности</i>	<ul style="list-style-type: none"> потиче из стимулативне, обогаћене средине, усмерене на дете 	<ul style="list-style-type: none"> родитељи му набављају књиге, воде га на едукативне излете, прилагођавају свој распоред потребама детета 	<ul style="list-style-type: none"> нису нужно присутне код сваког даровитог детета 	<ul style="list-style-type: none"> здравствено стање и постојање хендикеп културна припадност ... 	<ul style="list-style-type: none"> дете може бити изузетно способно у једном домену, а истовремено имати хендикеп или тешкоће у неком другом

Прилог 7.2: Преглед специфичних образовних потреба и могућих проблема у школовању даровитих ученика

Одлике и потребе ученика		Проблеми у редовном школовању даровитих ученика	
Даровит ученик по дефиницији, или по правилу	→ Школа треба да понуди/обезбеди даровитом ученику	Уместо тога, школа/наставник најчешће	→ Могући „образовни исходи“ за даровито дете које се школује по редовном програму
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>зна више и развојно је напредан</u> у домену своје даровитости ▪ <u>учи брже и остварује дубље разумевање правила и принципа неке области</u> ▪ <u>учи релативно самостално, уз мање подршке и експлицитног подучавања</u> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ прилику да брже прође кроз базично градиво ▪ задатке који су сложенији и нерутински ▪ прилику за самосталан рад и истраживање ▪ задатке који су блиски ономе што заиста раде стручњаци из датог домена 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ не поставља довољно изазова ▪ поставља превише рестрикција у погледу тога <ul style="list-style-type: none"> - шта се учи (само оно што је у „плану и програму“) - како се учи (инсистира се на конвергентно-аналитичком стилу и унапред одређеном временском распореду) - шта су индикатори научености (способност репродукције градива) ▪ не помаже ученику да задовољи и култивише своју интринзичку мотивацију: <ul style="list-style-type: none"> - усмерава ученика ка довољној компетентности, уместо ка изврности; - окреће га спољним изворима мотивације 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ученик се досађује и развија негативан став према школи ▪ ученик је упућен на то да тражи друге, понекад неадекватне изворе стимулације (нпр. халуциногене дроге) ▪ интринзичка мотивација је ослабљена или урушена ▪ ученик почиње да поставља себи неадекватно ниска очекивања ▪ ученик нема прилику да изгради радне навике (ради само оно што му иде лако) ▪ ученик развија паралишући перфекционизам <p>⇒ ученик не развија и не актуализује своје способности</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>воли да учи</u>: тражи више информација, „жуди да овлада“ доменом, трага за одговарајућом стимулацијом ▪ <u>зна шта воли да учи</u>: има „опсесивна“ интересовања“ ▪ <u>зна како воли да учи</u>: има свој преферирани стил учења ▪ <u>тежи изврности</u>: поставља себи висока очекивања, може бити перфекционистички настројен 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ прилику да учи из компетентних и разноликих извора информација ▪ могућност да следи своја интересовања ▪ флексибилне временско-просторне услове за учење ▪ задатке који су дивергентни, који омогућавају различите приступе и различита решења ▪ подршку, подстицај и усмеравање у достизању изврности 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ захтева послушност, инсистира на конформирању, не толерише „паметовање“ и ућуткује „паметњаковиће“ ▪ не признаје изузетност ▪ инсистира на концепту „вршњака“ као особе истог узраста, а не као особе сличног когнитивног профила 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ученик се не учи сублимацији и конструктивном самоизражавању, већ томе да не треба да се изражава уопште, или да то чини не узимајући у обзир друге (који га „ионако не разумеју“) <p>⇒ ученик тешко може да развије аутентични селф</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ не узима информације и правила здраво за готово, поставља питања и изазива, не конформира се ▪ зна да је другачији од већине деце и не налази лако менталне вршњаке 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ наставника који свој ауторитет гради на експертизи, а не на позицији моћи ▪ наставника који није застрашен учениковим способностима и асертивним наступом ▪ доживљај да се његове изузетне способности виде, цене и подржавају ▪ прилику да комуницира са својим менталним вршњацима 		

Прилог 7.3: Типови даровитих ученика, према Џорџу Бетсу и Морин Најхарт (адаптирано према Betts & Neihart, 1988)

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
успешно	<ul style="list-style-type: none"> досађује се зависан има позитиван селф-концепт анксиозан на неуспех реагује осећањем кривице екстринзички је мотивисан одговоран за друге скучен/урушен доживљај себе и права на сопствене емоције самокритичан 	<ul style="list-style-type: none"> перфекциониста има високо постигнуће тражи структуру и потврду/одобрава ње наставника не преузима ризике академски је успешан прихвата и конформира се зависан 	<ul style="list-style-type: none"> наставници га воле вршњаци му се диве родитељи га воле и прихватају 	<ul style="list-style-type: none"> просек оцена тест постигнућа тест интелигенције номинације наставника 	<ul style="list-style-type: none"> да уочава недостатке да има изазов да преузима ризике да вежба асертивност аутономија помоћ да превазиђе досаду адекватан курикулум 	<ul style="list-style-type: none"> независност доживљај власништва слобода да доноси одлуке време за лична интересовања искуства која укључују преузимање ризика 	<ul style="list-style-type: none"> убрзани и обogaћени курикулум време за лична интересовања компактирано учење (са претестирањем) прилику да буде са менталним вршњацима развијање вештина независног учења продубљено проучавање градива менторство саветовање у вези са каријером и избором факултета

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли и вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
пркосно или „изазивач“	<ul style="list-style-type: none"> досађује се фрустриран ниско самоцењење нестрпљив дефанзиван повишено осетљив несигуран у вези са социјалним улогама 	<ul style="list-style-type: none"> исправља наставника доводи у питање правила искрен, непосредан има нагле промене расположења недоследно развијене радне навике слабу самоконтролу креативан преферира високо активан и проблематизујућ и приступ градиву брани своја уверења компетитиван 	<ul style="list-style-type: none"> сматрају га иритантним виде га као бунтовника укључен у борбу моћи виде га као креативног проблем са дисциплином вршњаци га виде као забавног желе да га промене не виде га као даровитог 	<ul style="list-style-type: none"> вршњачке номинације номинације родитеља интервју учинак ван оног што се углавном оцењује препука значајног одраслог који није део породице испитивање креативности наставник који се посебно залаже за даровите ученике 	<ul style="list-style-type: none"> да се повеже са другима да научи да буде тактичан, флексибилан, самосвестан, прихватајући и да успостави самоконтролу да његова креативност буде одржана уговорни системи 	<ul style="list-style-type: none"> прихватање и разумевање дозвола да следи своја интересовања спремност родитеља да се залажу за њега у школи модел одговарајућег понашања породични пројекти 	<ul style="list-style-type: none"> толеранција смештање код одговарајућег наставника рад на развоју когнитивних и социјалних вештина директна и јасна комуникација са дететом дозвола да доживи и изрази различита осећања продубљено проучавање градива менторство грађење самоцењења уговорни системи

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли и вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
прикривен о или блокирано	<ul style="list-style-type: none"> • неодлучан • под притиском • збуњен • осећа кривицу • несигуран • скучен/урушен доживљај себе и права на сопствене емоције 	<ul style="list-style-type: none"> • негира таленат • «испада» или бива искључен из програма за даровите и из додатне наставе • опире се изазовима • жели да буде социјално прихваћен, да припада • мења пријатеље 	<ul style="list-style-type: none"> • опажан као вођа, или непрепознат • опажан као просечан и успешан • опажан као послушан • опажан као тих/стидљив • одрасли га виде као неспремног да ризикује • опажан као неко ко се опире 	<ul style="list-style-type: none"> • номинације даровитих вршњака • номинације укућана • номинације из заједнице • тест постигнућа • тест интелигенције • учинак ван оног што се углавном оцењује • наставник који се посебно залаже за даровите ученике 	<ul style="list-style-type: none"> • слобода да доноси одлуке • да буде свестан конфликта • да буде свестан осећања • да његове способности буду подржане • да буде са другом даровитом децом • информације о каријери и факултетима • самоприхватање 	<ul style="list-style-type: none"> • разумевање дететове жеље да даровитост гурне у други план • искуства у вези са планирањем каријере и студија • време да буде са вршњацима свог узраста • модел даровите особе са којом може се да поистовети • моделовање целоживотног учења • слободу да доноси одлуке/прави изборе 	<ul style="list-style-type: none"> • препознавање и смештање у одговарајућу групу • дозвола да повремено „узме предах“ од програма за даровите • модел остварене особе истог пола • континуирано информисање о каријери и студијама

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опајају одрасли и вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
отпадник	<ul style="list-style-type: none"> • пун резантимана, киван • гневан • депресиван/депри миран • експлозиван • има негативан селф-концепт • дефанзиван • истрошен (прегорео) 	<ul style="list-style-type: none"> • повремено одсутан из школе • не довршава задатке • следи ваншколска интересовања • издвојен од остатка одељења • груб према себи • изолује се • креативан • критикује себе и друге • недоследан у квалитету рада који пружа • омета, прави инциденте (ацтинг-оут) • делује просечно или исподпросечно • дефанзиван 	<ul style="list-style-type: none"> • одрасли се љуте на њега • вршњаци га осуђују • виде га као усамљеника, отпадника, пропалитет, ветропира, празноглавца • одбацују га и исмевају • виде га као опасног и бунтовног 	<ul style="list-style-type: none"> • ретроспективни преглед укупног учинка током година • интервју са ранијим наставницима • дискрепанца између IQ-а и манифестног постигнућа • недоследности у профилу постигнућа • испитивање креативности • номинације даровитих вршњака • учинак на ваншколском плану 	<ul style="list-style-type: none"> • индивидуализовани програм • интензивна подршка • алтернативе (нове прилике) • саветовање (индивидуално, групно, породично) • интервенције усмерене на поправљање вештина 	<ul style="list-style-type: none"> • саветовање за целу породицу 	<ul style="list-style-type: none"> • дијагностичко тестирање • групно саветовање за млађе ученике • нетрадиционалне вештине учења • продубљено проучавање градива • менторство • алтернативна искуства учења, ван учионице

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли и вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
двоструко етикети- рано	<ul style="list-style-type: none"> • немоћан • фрустриран • ниско самоцењење • нема свест о проблему • гневан/киван 	<ul style="list-style-type: none"> • недоследан у квалитету рада који пружа • делује просечно или исподпросечно • може да омета наставу и прави инциденте (ацтинг-оут) 	<ul style="list-style-type: none"> • виде га као приглупог • опажен као беспомоћан • вршњаци га избегавају • виде га као просечног или исподпросечног по способностима • опажен као неко коме је у великој мери потребна наметнута структура • примећен само због тешкоће, неспособности или хендикепа 	<ul style="list-style-type: none"> • скатер од преко 11 поена на WISC-у или WAIS-у • препорука значајног другог • препорука обученог наставника специјалне едукације • интервју • учинак ван оног што се углавном оцењује • наставник који се посебно залаже за даровите ученике 	<ul style="list-style-type: none"> • пребацивање нагласка на дететове јаке стране • вештине превладавања • група подршке састављена од даровите деце • саветовање • рад на развоју вештина 	<ul style="list-style-type: none"> • препознавање и признавање дететових изузетних способности • пружање изазова тим способностима • прилика да дете преузима ризике • спремност родитеља да се залажу за њега у школи • породични пројекти • саветовање за породицу 	<ul style="list-style-type: none"> • ресурси који су детету потребни • алтернативна искуства учења • започињање истраживања и испитивања • довољно времена да буде са вршњацима • индивидуално саветовање

	А				Б	Ц	
ПРОФИЛ/Т ИП даровитог детета	шта доживљава, како се осећа?	шта испољава, како се понаша?	како га опажају одрасли и вршњаци?	како се идентификује?	шта му је потребно?	шта треба да му се обезбеди код куће?	шта (који вид подршке) треба да му се обезбеди у школи?
самостално	<ul style="list-style-type: none"> • самопоуздан • прихвата себе • има ентузијазма • прихваћен од других • осећа да има подршку • жели да зна и да учи • прихвата неуспех • интринзички је мотивисан • има доживљај личне моћи • прихвата друге 	<ul style="list-style-type: none"> • има адекватне социјалне вештине • ради самостално • поставља сопствене циљеве • довршава започето • ради без туђег одобравања • следи области страствених интересовања • креативан • брани уверења • преузима ризике 	<ul style="list-style-type: none"> • прихваћен од вршњака и одраслих • његове способности су предмет дивљења • родитељи га виде као способног и одговорног • позитиван је утицај • успешан • психолошки здрав 	<ul style="list-style-type: none"> • просек оцена • манифестни учинак • продукти • тестови • постигнућа • интервјуи • номинације родитеља, наставника, вршњака и самономинације • тест интелигенције • тест креативности 	<ul style="list-style-type: none"> • залагање за његове потребе • фидбек (повратна информација) • фацилитација • подршка за преузимање ризика • одговарајуће прилике и могућности 	<ul style="list-style-type: none"> • залагање родитеља за дете, у школи и у заједници • прилике/могућности повезане са дететовим страстима • дозвола да има пријатеје различитих узраста • уклањање временских и просторних ограничења • породични пројекти • укључивање детета у страсти родитеља 	<ul style="list-style-type: none"> • дозвола за развој дугорочног, интегрисаног плана учења • убрзани и обogaћени курикулум • уклањање временских и просторних ограничења • компактирано учење са претестирањем • продубљено проучавање градива • менторство • саветовање и информисање у вези са каријером и студијама • двоструки упис или ранији пријем на студије • одустајање од (заобилажење) традиционалних школских правила и регулатива

Прилог 7.4: Преглед специфичних образовних потреба и могућих проблема у школовању даровитих ученика

Одлике и потребе ученика		Проблеми у редовном школовању даровитих ученика	
Даровит ученик по дефиницији, или по правилу	→ Школа треба да понуди/обезбеди даровитом ученику	Уместо тога, школа/наставник најчешће	→ Могући „образовни исходи“ за даровито дете које се школује по редовном програму
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>зна више и развојно је напредан</u> у домену своје даровитости ▪ <u>учи брже и остварује дубље разумевање правила и принципа неке области</u> ▪ <u>учи релативно самостално, уз мање подршке и експлицитног подучавања</u> 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ прилику да брже прође кроз базично градиво ▪ задатке који су сложенији и нерутински ▪ прилику за самосталан рад и истраживање ▪ задатке који су блиски ономе што заиста раде стручњаци из датог домена 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ не поставља довољно изазова ▪ поставља превише рестрикција у погледу тога <ul style="list-style-type: none"> - шта се учи (само оно што је у „плану и програму“) - како се учи (инсистира се на конвергентно-аналитичком стилу и унапред одређеном временском распореду) - шта су индикатори научености (способност репродукције градива) ▪ не помаже ученику да задовољи и култивише своју интринзичку мотивацију: <ul style="list-style-type: none"> - усмерава ученика ка довољној компетентности, уместо ка изврности; - окреће га спољним изворима мотивације 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ученик се досађује и развија негативан став према школи ▪ ученик је упућен на то да тражи друге, понекад неадекватне изворе стимулације (нпр. халуциногене дроге) ▪ интринзичка мотивација је ослабљена или урушена ▪ ученик почиње да поставља себи неадекватно ниска очекивања ▪ ученик нема прилику да изгради радне навике (ради само оно што му иде лако) ▪ ученик развија паралишући перфекционизам <p>⇒ ученик не развија и не актуализује своје способности</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ <u>воли да учи</u>: тражи више информација, „жуди да овлада“ доменом, трага за одговарајућом стимулацијом ▪ <u>зна шта воли да учи</u>: има „опсесивна“ интересовања“ ▪ <u>зна како воли да учи</u>: има свој преферирани стил учења ▪ <u>тежи изврности</u>: поставља себи висока очекивања, може бити перфекционистички настројен 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ прилику да учи из компетентних и разноликих извора информација ▪ могућност да следи своја интересовања ▪ флексибилне временско-просторне услове за учење ▪ задатке који су дивергентни, који омогућавају различите приступе и различита решења ▪ подршку, подстицај и усмеравање у достизању изврности 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ захтева послушност, инсистира на конформирању, не толерише „паметовање“ и ућуткује „паметњаковиће“ ▪ не признаје изузетност ▪ инсистира на концепту „вршњака“ као особе истог узраста, а не као особе сличног когнитивног профила 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ученик се не учи сублимацији и конструктивном самоизражавању, већ томе да не треба да се изражава уопште, или да то чини не узимајући у обзир друге (који га „ионако не разумеју“) <p>⇒ ученик тешко може да развије аутентични селф</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ не узима информације и правила здраво за готово, поставља питања и изазива, не конформира се ▪ зна да је другачији од већине деце и не налази лако менталне вршњаке 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ наставника који свој ауторитет гради на експертизи, а не на позицији моћи ▪ наставника који није застрашен учениковим способностима и асертивним наступом ▪ доживљај да се његове изузетне способности виде, цене и подржавају ▪ прилику да комуницира са својим менталним вршњацима 		

Прилог 7.5: Основна образовна решења (видови подршке) за даровите ученике

Начелно решење	Опис (природа решења)	Облици	Најчешће изрицано <i>про</i>	Најчешће изрицано <i>цонтра</i>	Законски оквир и актуелна пракса код нас	Психолошки налази и препоруке
Издвајање (Груписање по способности ма)	<ul style="list-style-type: none"> примарно подразумева да дете учи у посебном окружењу (тзв. специал плаcement), у групи ученика једнаких способности треба да представља основу за друга два решења, тј. за „напредно учење“ (убрзано и/или обогаћено) 	<ul style="list-style-type: none"> груписање по способностима у обављању неких активности повремено „узимање даровитих ученика из редовне наставе“ и њихово окупљање у једну групу (пулл-оут програм) специјална одељења специјалне школе 	<ul style="list-style-type: none"> већа прилика да дете добије одговарајућу когнитивну, уз одговарајућу социјалну стимулацију 	<ul style="list-style-type: none"> потпирује елитизам противно идеји инклузије 	<ul style="list-style-type: none"> постоји могућност похађања специјализоване школе и укључивања у специјално одељење унутар редовне школе специјализоване школе не окупљају само даровиту децу 	<ul style="list-style-type: none"> има значајне позитивне ефекте на постигнуће АЛИ представља социо-емоционални изазов за неке ученике и не препоручује се свој даровитој деци
Убрзавање (Акцелерација)	<ul style="list-style-type: none"> примарно подразумева да дете убрзано прелази градиво и завршава програм, при чему убрзавање може бити умерено, или радикално често подразумева и да дете учи у окружењу својих менталних вршњака (без обзира на узраст) често не подразумева да дете учи по посебном програму за даровите (већ да исти програм прелази брже) 	<ul style="list-style-type: none"> ранији упис (у школу или на факултет) двојни упис (паралелно похађање две школе или два нивоа школовања) прескакање разреда убрзавање у појединим предметима компактирање курикулума (изостављање делова градива које је ученик већ савладао) телескопирање курикулума (убрзано излагање делова курикулума) похађање напредних летњих или поподневних програма похађање неких високошколских курсева 	<ul style="list-style-type: none"> економично, увек применљиво једино адекватано решење за изузетно даровиту децу 	<ul style="list-style-type: none"> тера дете да прерано сазри и угрожава његово право на „безбрижно детињство“ 	<ul style="list-style-type: none"> практикују се само неки облици умерене акцелерације: ранији упис у школу, паралелно похађање две школе и ранији упис на уметничке факултете осим овога, законом је дозвољено и прескакање разреда, али оно у пракси најчешће представља преседан 	<ul style="list-style-type: none"> недовољно често се користи, а треба да буде рутинско решење за изузетно даровиту децу треба дозволити различите облике акцелерације ако је добро испланирана (припремљена) и увремењена, доноси најизразитију академску и личну добит АЛИ наша средина је вероватно мање отворена за овај вид „штрчања“ ученика од оне у којој су рађена истраживања у сваком случају захтева обухватну и компетентну процену спремности за акцелерацију и подразумева да само дете изричито жели убрзано школовање испуњава свој смисао само ако укључује и/или отвара

Начелно решење	Опис (природа решења)	Облици	Најчешће изрицано <i>про</i>	Најчешће изрицано <i>цонтра</i>	Законски оквир и актуелна пракса код нас	простор за обогаћивање
Обогаћивање и диференцијација курикулума	<ul style="list-style-type: none"> ▪ примарно подразумева да дете учи по посебном-проширеном програму (тзв. специал програм), који треба да обезбеди додатна, комплекснија и когнитивно провокативнија образовна искуства ▪ најчешће подразумева да дете учи унутар групе особа истог узраста, мање или више хетерогене по способностима ▪ може се спроводити изван, или у оквиру редовне наставе 	<p>ван редовне наставе:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ слободне активности (секције) ▪ додатна настава ▪ истраживачке станице, семинари, летњи кампови и сл. <p>у редовној настави, неспецифично:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ коришћење аудио-визуелних и других стимулативних материјала у настави ▪ едукативни излети и посете различитим институцијама ▪ гостујући предавачи <p>у редовној настави, специфично за даровите:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ коришћење напреднијих уџбеника ▪ самосталан истраживачки рад ▪ шегртовање и рад са ментором 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ сагласно са идејом инклузије ▪ ником не боде очи и нема превише ризика 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ захтева већи ангажман и домишљатост наставника ▪ може да значи све и свашта, а најчешће значи - ништа 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ чешће се практикује обогаћивање ван редовне наставе, него извођење диференциране или индивидуализоване наставе са даровитим учеником 	<p>Психолошки налази и препоруке</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ неоспорно сагласно са потребама и начином учења даровитих ученика АЛИ ▪ постоји опасност да се сведе на ирелевантну, несистематичну и/или недовољно изазовну допуну ▪ за даровиту децу препоручује се највиши вид обогаћивања (тзв. тип ИИИ), који подразумева да ученик преузима улогу активног истраживача, да мисли и дела као професионалац-стручњак из неке области; пожељно је да ученик при том има ментора који одговара управо том профилу

Примери и материјал за рад: Описи шест случајева даровите деце и кратка анализа

СЛУЧАЈ 1	ДАРКО, 16 година
Родитељ/старатељ: (у овом случају мајка)	Дарко је био врло бистро и радознано дете, кренуо је нешто раније у школу. На упису су нам рекли да је одлично прошао на тестирању, а и учитељица га је првих пар година редовно хвалила (да боље чита и пише од остале деце, да увек први заврши задатак и сл.). Свашта га је интересовало и ван школе, па је можда зато у неком тренутку почео да попушта са учењем. Ми смо га пустили да мало експериментише, да испроба и овај и онај хоби, нисмо хтели много да будемо досадни и да притискамо. А и он је свему приступао са толиким жаром да ја стварно нисам могла ништа да му одбијем – ко зна у чему човек може да пронађе себе – мада сам видела да по правилу брзо изгуби вољу и интересовање. Сад већ и не знам шта га интересује, не видим да нешто озбиљно ради, књигу у руке скоро да не узима. Опет не бих да му звоцам, најважније је да он буде срећан, али се ипак мало и бринем, да ли ће уопште уписати факултет, где ће га примити, како ће да заврши. Био би стварно скандал да не заврши факултет, отац би му полудео, а мислим да би и он сам био разочаран собом.
Наставник:	Не знам шта је с тим дететом, како је могуће да неко буде толико лењ! Уме да буде проницљив кад се о нечему дискутује, понекад чак има ванредно добра запажања – ако га не мрзи да се јави да нешто каже – али чим треба нешто озбиљније да се ради, нигде га нема. Зна оно што запамти на часу и покупи негде успут, али могу да се кладим да у животу није сео да учи и загрејао столицу. Баш се, што кажу, провлачи. Отац му је доктор наука, мајка нека фина жена – и она интелектуалац – уосталом, ни дете очито није глупо, али не воли да учи, па то ти је.
Стручни сарадник:	Дарко П. остварује веома висок скор на Равеновим прогресивним матрицама, што га сврстава у категорију високо натпросечно интелигентних (IQ=141). На Вербалној серији има нешто ниже, али и даље натпросечно постигнуће (IQ=122). Испитивање црта личности инвентаром НЕО указује на висок ниво Екстраверзије и Отворености (посебно када су у питању фацете Идеје и Акција), а низак ниво Савесности. Потиче из породице вишег СЕС-а, оба родитеља имају високу стручну спремност и негују прихватајући и пермисивни васпитни стил.
Ученик:	Могу мислити зашто сам овде и шта ћете да ме питате: зашто не учим? Не могу. Није да нећу... Прочитам лекцију једном, то је ок, буде ми понешто чак и интересантно, али не могу да се натерам да је читам двапут. Или, прочитам лектуру, али не могу да се смарам да читам и књижевне анализе дела, какав смор. Запамтим из једног читања за двојку, некад и за тројку, што да се мучим за више, а и не могу... Не знам, можда сам ја, у ствари, глуп; можда имам неки дисабилитет, неку дислексију, дисшколију, тако неки ђаво. Раније сам мислио да сам баш паметан, и сви су ми говорили да јесам, али сад нешто мислим – можда су се и преварили. У ствари, увек разбијем на тесту интелигенције, не знам како сам овог пута прошао, али то ми је баш занимљиво, као нека ретро видео-игрица. Штета што се то не задаје и не оцењује у школи, требају ми мало боље оцене да могу да упишем неки пристојан факултет. Ваљда неће да се деси да не упишем факс, нисам ваљда толика дилеја, тачно бих мислио за себе да сам дно. Нешто ћу сигурно да упишем, мада ко зна како ћу да завршим ако се и тамо тражи да бубам.
Вршњаци:	Супер је Дарко, све кул и опуштено. Кад му видиш оцене, помислиш да је неки деген, али кад причаш с њим, видиш да је ОК човек, све капира и има добре форе. Најбоља фора му је систем учења који зове „једном за два“ или „једном за три“. Дечко је можда и паметнији од мене, ја после једног читања не знам ни шта сам прочитао.

СЛУЧАЈ 2	ВУКАШИН, 9 година
Родитељ/старатељ:	Вукашин је научио да чита са три и по године – одмах је читао и ћирилицу, и латиницу – и отада практично само то и ради. У ствари, воли да игра и шах, учи енглески, а сад хоће да учи и неки инструмент. Прочитао је прво све своје књиге, па је прешао на наше, па смо га на крају учланили у све могуће библиотеке. Одавно више не чита дечје књиге. Чита из разних области, а кад узме књигу у руке, не испушта је и не дише док не заврши. Једно време смо се плашили да не претера, покушавали мало да му наметнемо неки нормалнији ритам, да се дете некад и одмори, али онда смо схватили да не можемо да га мењамо, па се сад трудимо да му помогнемо да ради то што воли. Сад се, у ствари, највише плашимо да га у школи неће прихватити – мислим на учитељицу, не на децу – или да ће он почети да мрзи школу (већ сад се понекад жали да му је досадно). Знам да сви морамо некад нечему да се прилагодимо, али стварно немамо срца да га терамо да буде нешто што није. Можда и школа може мало да се прилагоди њему, не знам?
Наставник:	Никад нисам видела тако нешто. У почетку је био златно дете, јављао се на часу, радовао се кад кажем да ћемо да учимо нешто ново. Сад... не могу да га обуздам и усмерим на једну ствар. Потпуно је хиперактиван, понекад чак видим да омета друга из клупе, мораћу да их раздвојим. И даље се дешава да зна неке ствари иако их нисмо учили, очито га код куће добро „припремају“, можда зато помахнута кад дође у школу, па само просипа памет, а ништа не слуша. Добро, признајем, јесте он паметно дете, али цабе ако се мало не смири и не фокусира.
Стручни сарадник:	Вукашин постиже изузетно висок скор на тесту интелигенције (ИQ није могуће тачно одредити, пошто је испитаник дошао до плафона скале, али у сваком случају ИQ>150). У почетку тестирања прави извесне дигресије, али је касније концентрисан, открива „грешке“ у питањима и даје оригиналне, али тачне одговоре. При том не делује надобудно, оставља утисак самопоузданог, веселог и комуникативног детета. И на инвентару НЕО се показује као изузетно отворено, асертивно и сарадљиво дете. Додатне опсервације детета у одељењу указују на то да није компетитиван, не изазива завист другова, а сам се диви свима који показују неки таленат или врлину. Близак је и добро се разуме са другом из клупе, мада се не друже ван школе. Има проблем да прихвати ограничења у погледу брзине и начина рада на часу и све чешће долази у конфликт са учитељицом
Ученик:	Мене све интересује... Школа? Па, не знам, могло би да буде забавно, али стварно има превише понављања и не дају ти да радиш ама баш ништа како хоћеш. Поред мене седи Павле који много лепо црта, па га ја онда мољакам: „господине Пабло, молим Вас, нацртај ми неко ремек-дело!“ Или: сам нацртам шаховску таблу, па играм сам са собом, бришем и пишем, не умем још да играм на слепо. ... Имам доста другова у шах-клубу, али немам баш много времена за дружење. Со ману боокс, со литтле тиме! Дружио бих се можда мало више с Пајом, ако бих ја писао неку зоолошку фантастику (као Борхес), а Пајовановић да је илуструје.
Вршњаџи:	Вукашин је баш добар друг, волим да седим с њим, само кад је престао да ме тера да играм шах с њим на часу, то не умем, а и на крају увек он победи. Хтео је он да ми даје часове и покаже неке форе, али мене то баш и не интересује. Некад пуно прича, учитељица му стално говори да је као водопад, а Вукашин каже: „Викторијин, или Нијагарин?“ То тихо, да она не чује. Много је смешан! Нисам знао за тај Викторијин водопад, тај је највећи...

СЛУЧАЈ 3	ДАВИД, 16 година
Родитељ/старатељ:	Давид је изузетно дете, поносни смо на њега, мада морам да признам да није увек лако с њим. Мора увек да истера своје, надмудрује се с нама, али добро, тако је то с паметним дететом, ја више и волим да он буде виспрен и речит, него да је неки тута-мута. Изгледа да у овој школи има неких који то не разумеју... Нису му баш сјајне оцене из неких предмета. За физику, ајде, могу да разумем, можда стварно није научио, али за српски не знам шта да кажем, за то је баш талентован. Његова професорка, изгледа, не уме то да цени, она има неке своје критеријуме. Шта рећи, не каже се џабе: „Само мудрац познаје мудраца.“
Наставник:	Видим да је љут што је добио 4на5 на последњем писменом задатку, а пре тога још слабију оцену. Жалим случај, није се претплатио на петице, и ово је много с обзиром на то колико је промашио тему. Показала сам и колегиници његову вежбанку. Она каже: „Шта хоћеш, видиш да дете зна граматику, уме да се изрази, приде је и забавно то што пише!“ „Да“, кажем, „али погледај тему – сваки пут он пише нешто своје“. Шта хоћу? Ето, да испоштује задату тему, да покаже да је научио нешто из градива. Не пролази код мене тај надобудни став, рано му је да ради баш све како он хоће.
Стручни сарадник:	Испитаник филозофира о смислу тестова, каже да их је већ све видео и експлицитно одбија да ради тест интелигенције. Уместо тога, тражи да му се зада Роршах („симпатичне мрљице“). Пристаје да црта људску фигуру, а производ је фигура приказана с леђа, са анђеоским крилима и ђавољим репом. Завршетак цртања прати изазивачки коментар: „Ето, ваљда ћете видети нешто из овог!“ Пристаје да ради Стернбергов СТАТ, за који признаје да му није познат, и потпуно је концентрисан на задатак и очито се труди када дође до дела са отвореним питањима (који испитује креативне способности). По завршетку тестирања, изјављује да тест „није лош“, јер ту „има шта да се мисли и можеш да кажеш своје мишљење“. Постигнуће на тесту је натпросечно.
Ученик:	Школа по себи није досадна, али људи у њој су углавном досадни. Неки ме и нервирају, као, на пример, професорка српског. Претходна професорка српског је била ок према мени – мада није имала баш шта да дода на оно што ја напишем, ако ме разумете – ова сад је катастрофа, она увек има нешто да дода, мислим да ме благо не подноси. Што се друштва тиче, није да га немам, дружим се, али немам баш често саговорника. Понекад западнем тако у неку меланхолију, некад и у сред журке ... ја сам напосто другачији од других.
Вршњаци:	Духовит је Зец, али и чудан помало. Понекад се поред њега осећаш као цар, а понекад као да немаш појма ни о чему, уме некад баш да те спусти, и то без много речи. Најлуђе ми је било на екскурзији, кад се нервира што хоћемо да спавамо. То још нисам видео, што би то неког нервирало? Каже: „који сте сморови!“, и држи нас будним целу ноћ, развија неке своје теорије!

СЛУЧАЈ 4	НЕНАД, 8 година
Родитељ/старатељ:	Ааа, не знам ја шта му ви ту радите, много се уобразио и улењио откако је кренуо у школу. Неће да ради по кући, каже, има домаћи задатак. Па онда ко неки принц, цело поподне само седи и чита, ништа не ради. Не знам како он мисли тако, шта мисли, да ће да буде неки велики научник, шта ли, ада ће остало да му падне с неба? Али добро, вероучитељ каже да га пустимо да учи, па кад он тако каже, ајде, неће ваљда да му шкоде те књиге. Само нека заврши некако ту школу и неки занат, да мало ради, да допринесе.
Наставник:	На почетку школовања је заостајао у погледу опште информисаности (предзнања), није знао готово ниједно слово, кренула сам с њим практично од нуле. И са графомоториком је било мало муке. Сад, ево, могу да кажем да је од почетка године направио огроман напредак, сасвим лепо чита, ниједно дете ми не напредује тако крупним корацама. И даље не зна доста од онога што је осталој деци добро познато, али га све интересује и јако је љубопитљив. Родитељи су га уписали на веронауку, а он стално пита шта се учи на грађанском васпитању, интересује га, каже, и то, волео би да може да учи и једно, и друго.
Стручни сарадник:	Дете остварује просечан скор на тесту, са врло неуједначеним профилем постигнућа. Добро резонује на задацима Апсурдности. На тесту Речника пита да му се објасни значење свих речи које не зна. По правилу је свестан (не)успеха, жао му је кад нешто не зна, али није обесхрабрен, жудно очекује следећи задатак. У одељењу нема најбољег друга; тренутно није одбачен, али ни сасвим интегрисан у одељенску заједницу. Родитељи су ниског образовног и СЕ статуса.
Ученик:	Волим да идем у школу. Занимљиво је то што учим, има пуно књига. И учитељица је добра, научила ме да читам.
Вршњац:	Не познајем га баш добро, не дружимо се. Кад ја одем да се играм, он одмах седне да ради домаћи задатак или, као, да чита нешто. А није ни знао да чита...

СЛУЧАЈ 5	НЕВЕНА, 14 година
Родитељ/старатељ:	Невена је на оца, одличан математичар, то јој је одувек ишло. Похађала је једно време и додатну наставу, па је престала, било је неких коментара да она није за то, не знам ко је то рекао, не сећам се детаља. Нисам то ни помињала њеном оцу, он повремено ради с њом математику, научиће од њега све што треба. Сигурно ће уписати Математичку гимназију, то је најбоља школа, па после може да упише шта хоће – ПМФ, ЕТФ, све ће јој то бити лако.
Наставник:	Невена је прилично неупадљива, не прави проблеме. Изгледа да није много радна, обави колико треба, постигне солидан успех, чак се на крају увек провуче са одличним укупним успехом, макар то било 4.49 заокружено на 4.5.
Стручни сарадник:	Испитаница постиже висок скор на тесту интелигенције, мада профил постигнућа није сасвим уједначен: на вербалним задацима има натпросечно постигнуће (IQ≈120), а на задацима који захтевају фигурално резонување и спацијалну визуелизацију постиже изузетан успех (IQ>135). Испитивање самопоимања и ставова према школи указује на то да је испитаница свесна својих високих способности, али да има ниско опште самопоуздање, као и извесне проблеме у сфери социјалног и физичког селф-концепта. Отац има високу, мајка средњу стручну спрему, у васпитном стилу су помало ригидни и ауторитарни.

Ученик:	Не знам шта ћу да упишем. Мој отац признаје само математику. Па, на крају се ни он није оженио математичарком, него мојом мамом, која нема благе везе с математиком. Он, наравно, очекује да идем у МГ. Не знам, то бих можда могла лако да завршим, али тамо су све сами штребери и залуђеници, а ја не бих баш да будем ни једно, ни друго. У последње време ме занима програмирање, али тиме се баве само мушкарци, шта ће да кажу, „види ову хакерушу“!? Размишљала сам и о томе да завршим МГ, па да после упишем нешто десето, могла бих, на пример, психологију, али то баш и није нека наука. Не знам...
Вршњаци:	Дружиле смо се с њом неко време, али она се тако појави, па нестане, не зна баш шта хоће. Као, излазила би са нама и све то, а после изгледа као да се најгоре сморила, не учествује ни у чему, једва чека да иде кући. Ваљда је и ти њени маторци смарају, можда је зато таква.

СЛУЧАЈ 6	МИНА, 10 година
Родитељ/старатељ:	Мина је добро и паметно дете, не можемо да се пожалимо. Рано је стекла радне навике, систематична је, одговорна. Има понекад, наравно, своје бубице, занесе се, али је прође, не морамо ми много да је дисциплинујемо. Много воли да чита, а симпатично нам је било и кад је једном, не тако давно, изјавила да хоће да буде писац. Подстакли смо је, наравно, нећемо да је обесхрабримо, то су неки дечји снови, само смо јој и рекли да увек прво заврши школске задатке. То са писањем ће и да је прође вероватно, боље да она има добре оцене, па после нек буде шта хоће.
Наставник:	Мина је најбоља ученица у одељењу. И паметна је, и вредна, немам с њом никаквих проблема.
Стручни сарадник:	Испитаница постиже висок скор на тесту интелигенције, али је већи део времена у грчу, пита да ли је све урадила тачно и генерално испољава упадљив страх од неуспеха. Нешто опуштеније приступа тесту Речника, где даје концептуално напредне одговоре, објашњава фигуративна значења и повремено се чак игра речима, при том показујући софистициран смисао за хумор. На инвентару НЕО за децу, има висок скор на Савесности и на неким индикаторима Отворености (оним који се тичу оторености у домену Естетике, Емоција и Имагинације). По завршетку тестирања напушта канцеларију са констатацијом да је „у ствари баш било забавно, боље него на часу“.
Ученик:	Ја бих волела бих да будем писац, али за то је потребно много талента, тако су ми рекли мама и тата, морам да учим, па ћемо видети. Почела сам да пишем један роман о једном патуљку, али немам времена да га довршим, имам превише домаћих задатака, а морам и на енглески. Волим да идем на енглески, волим и српски у школи, ти часови ми брзо прођу, нарочито кад читамо или пишемо неки састав.
Вршњаци:	Мина све зна и уме лепо да прича. Једном нам је смислила неку игру где путујемо у Земљу плавих крокодила. (?) Водила нас је кроз школско двориште, али је то у ствари била та Земља плавих крокодила, они су питоми и живе у мору, иду у школу плеса и тако, свашта још је ту било, заборавила сам сад. Лепо смо се играле. После смо још једном хтеле тога да се играмо, али је Мина била болесна, и Жана нас је водила, и било је безвезе.

Кратка анализа описа 6 случајева даровитих ученика

	5.A Шта упућује на то да је дете даровито?	5.B Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.C Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јакe стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 1	<ul style="list-style-type: none"> висок скор на тесту интелигенције (доследно, од детињства) ранији полазак у школу ранија школска постигнућа спорадично: квалитет запажања која износи на часу брзина са којом успева да „покупи“ базичне информације из градива интелектуална отвореност и духовитост (у комбнацији са претходно наведеним) 	<ul style="list-style-type: none"> висока Гф очувана интелектуална отвореност (прихвата изазов тестирања, ужива у њему, схвата га као игру) очувана нека очекивања везана за постигнуће („последње упориште“): очекује од себе да упише факултет породица има све материјалне ресурсе и генерално би требало да буде спремна да подржи дете 	<ul style="list-style-type: none"> ученик је већ дуго изложен неадекватном васпитном и образовном стилу: <ul style="list-style-type: none"> учитељица је била усмерена на изузетна постигнућа (оно што дете већ зна), а не на развој/подстицање способности и култивисање мотивације (оно што дете треба да научи) мајка је пермисивна: пружила је детету топлину, али никада није поставила јасна очекивања и стандарде квалитета ⇒ ученик није имао прилике да изгради одговарајуће радне навике и научи се истрајном, дисциплинованом раду ⇒ ученик не довршава задатке, стиче мало нових знања и вештина, не актуализује своје способности 	<ul style="list-style-type: none"> ученик треба да искуси задовољство услед завршеног посла ученик треба непосредно да искуси значај и смисао фактографског знања (брже и компетентније решавање актуелног проблема) ученик треба да добије изазовније задатке ученик треба да стекне способност саморегулисаног учења ученик треба да поправи постигнуће 	<ul style="list-style-type: none"> рад са психологом/педагогом на вештинама учења (поправљање) продубљено проучавање градива и алтернативна искуства учења (обогаћивање): <ul style="list-style-type: none"> проширивање извора информација (више књига прочитаних једном даје једнаку или већу количину информација од једне књиге прочитане више пута) увођење задатака у којима се траже анализа и синтеза (упоређивање и повезивање информација из различитих извора), а мање репродукција података увођење задатака који захтевају примену информација, а који су ученику интринзички занимљиви

	5.A Шта упућује на то да је дете даровито?	5.B Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јаке стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 2	<ul style="list-style-type: none"> висок скор на тесту интелигенције изразита развојна напредност у овадавању читањем и шахом и општем ницвоу знања брзина и лакоћа са којима стиче знања из различитих области флексибилна употреба и „персонализација“ знања жудња за овладавањем (у комбнацији са претходно наведеним) 	<ul style="list-style-type: none"> изузетна даровитост воли да учи и још не мрзи школу профил личности: самопоуздан и сарадљив родитељи пружају пуну подршку има друга са којим се разуме 	<ul style="list-style-type: none"> ученик није адекватно стимулисан и у суштини не учи ништа ново у школи (мада му је то више пута обећано) ⇒ ученик се досађује на часу и помало је разочаран у школу учитељица тренутно нема слуха за дететове специфичне потребе ⇒ ученик је изложен притисцима да се конформира, односно опасности да буде етикетиран као хиперактиван и као неко ко негативно утиче на другу децу ⇒ родитељи немају „савезника“ у школи 	<ul style="list-style-type: none"> ученику је потребан „простор“ да ради својим темпом ученику је потребан простор да следи своја интересовања и задаци који му омогућавају да интегрише различита интересовања ученику је потребан фидбек од компетентне особе ученику је потребно да комуницира са другом из клупе треба да постоји увид у то шта је и колико ученик научио за одређено време 	<ul style="list-style-type: none"> убрзани и обогаћени курикулум уклањање неких временских и просторних ограничења развој дугорочног, интегрисаног плана учења могућност да комуницира са различитим наставницима у школи могућност да надаље седи са истом особом периодичне провере знања засноване на индивидуалном плану учења

	5.A Шта упућује на то да је дете даровито?	5.B Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јакe стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 3	<ul style="list-style-type: none"> • процена родитеља • испитивање креативности • духовитост и креативност на писменим задацим из српског и у комуникацији са вршњацима • доживљај другачијости (у комбинацији са претходно наведеним) 	<ul style="list-style-type: none"> • креативан • добро и широко информисан • родитељи верују у његове способности • не мрзи идеју школе 	<ul style="list-style-type: none"> • родитељи очекују много, али ништа специфично; верују у способности, али их не подстичу циљано и конструктивно (постоји само породично „надмудривање“); увек хвале, никад не критикују • две професорке српског само половично одговарају на потребе детета: једна је осетљива на учеников начин и потребу за изражавањем, али му не помаже да пише боље; друга би могла да допринесе квалитету писања, али је неосетљива на ученикову потребу да се пре свега изрази <p>⇒ ученик нема развојно подстицајан модел понашања, нема ко да му импонује тиме што је „савршен“, па ученик мисли да он зна најбоље и да је најпаметнији</p> <p>⇒ ученик мисли да се креативна продукција остварује мимо било каквих рестрикција и без студиозног рада</p> <p>⇒ ученик стагнира</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ученик треба из прве руке да види да таленат мора да се унапређује радом и да највиша креативна постигнућа нису богом дана • учеников креативни потенцијал треба да буде изложен континуираним и адекватним изазовима 	<ul style="list-style-type: none"> • рад са ментором кога ученик може да поштује • увођење дивергентних задатака, који допуштају самоизражавање, уз постављање високих стандарда квалитета и давање детаљног фидбека о квалитету продукта

	5.A Шта упућује на то да је дете даровито?	5.B Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јакe стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 4	<ul style="list-style-type: none"> • брзина са којом стиче нова знања • постигнуће на тестовима резоновања • жудња за овладавањем 	<ul style="list-style-type: none"> • воли школу и хоће да учи • брзо напредује • има добар однос са учитељицом • открива своје способности 	<ul style="list-style-type: none"> • дете није адекватно стимулисано код куће • родитељи не само да нису у прилици да сами стимулишу дете, већ постављају и ниска очекивања и не цене образовање • вршњаци га не прихватају у потпуности <p>⇒ детету недостају нека базична знања</p> <p>⇒ дете је у опасности да буде „црна овца“ и у породици, и у одељењу</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ученик треба да сустигне вршњаке у погледу знања из свих школских предмета; • ученик треба да буде даље стимулисан у доменима где већ има узрасно-адекватна знања • треба изградити мрежу социјалне подршке за развој даровитости 	<ul style="list-style-type: none"> • спој додатне и допунске наставе у индивидуалном програму учења • помоћ родитељима да разумеју потребе детета • одељенске активности усмерене на социјалну „промоцију“ детета • повезвање детета са другим даровитим ученицима

	5.A Шта упућује на то да је дете даровито?	5.B Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јакe стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 5	<ul style="list-style-type: none"> • висок скор на тесту интелигенције • учинак у математици (раније је похађала додатну наставу) • способност да без видног труда ипак оствари одличан успех 	<ul style="list-style-type: none"> • задржала солидан школски успех упркос амбиваленцији 	<ul style="list-style-type: none"> • родитељи поштују дететов интелект, али не и укупну личност; намећу своја интересовања • наставници и вршњаци не препознају дете као даровито <p>⇒ дете нигде нема пуну подршку и препознавање (кућа, школа, вршњаци), низак селф-концепт</p>	<ul style="list-style-type: none"> • ученик треба да реинтегрише даровитост у слику о себи и да буде препознат и прихваћен као даровит (као предуслов за актуализацију даровитости и изградњу аутентичног селфа) 	<ul style="list-style-type: none"> • породично саветовање • индивидуално саветовање • повезвање детета са другим даровитим ученицима сличног профила или са ментором истог пола • континуирано информисање о каријери и студијама

	5.A Шта упућује на то да је дете даровито?	5.B Шта треба уврстити у педагошки профил?			5.Ц Шта може да укључује план активности? – Могући видови подршке
		Јаке стране и интересовања	Тешкоће и проблеми (зашто је потребан ИОП?)	На шта треба усмерити подршку?	
Случај 6	<ul style="list-style-type: none"> висок скор на тесту развојна напредност у вербалном (појмовном) разоју креативно постигнуће у ваншколским активностима изразита отвореност за свет речи и имагинације (у комбнацији са претходно наведеним) 	<ul style="list-style-type: none"> још увек очуван креативни потенцијал и интринзичка мотивација у домену вербалног изражавања маштовита и способна да увуче вршњаке у свој имагинарни свет 	<ul style="list-style-type: none"> родитељи интимно не верују у дететов (креативни) потенцијал и суптилно подривају њене напоре; квази-отворени, заправо непотребно конвенционални, усађују детету типичне вредности средње класе учитељица види дететову способност, али не и креативни потенцијал ⇒ дете већ запушта своја креативна интересовања и у опасности је да њен креативни потенцијал буде сасвим суспрегнут 	<ul style="list-style-type: none"> треба оснажити и даље култивисати дететову интринзичку мотивацију отворити родитеље за другачије приоритете учења и стандарде успешности ученику је потребан простор да следи своја интересовања и задаци који га креативно стимулишу 	<ul style="list-style-type: none"> развијање вештина независног учења компактирано учење (са претестирањем) и посвећивање остатка времена активностима које је дете само изабрало саветодавни рад са родитељима